

УДК 378.147:004:798

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Маковецька Н.В., д.пед.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті обґрунтовується актуальність проблеми залучення до туристичної діяльності осіб похилого віку, визначається необхідність підготовки фахівців, здатних організувати цю діяльність на високому рівні, висвітлюються концептуальні підходи до підготовки фахівців означеного профілю, завдання та принципи організації цього процесу.

Ключові слова: туристична діяльність; особи похилого віку; системний, особистісний, міждисциплінарний підходи; конфліктологічна культура.

Маковецкая Н.В. ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В СФЕРЕ ТУРИЗМА К ОРГАНИЗАЦИИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛИЦ ПОЖИЛОГО ВОЗРАСТА / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье обосновывается актуальность проблемы привлечения к туристической деятельности лиц пожилого возраста, определяется необходимость подготовки специалистов, способных организовать эту деятельность на высоком уровне, освещаются концептуальные подходы к подготовке специалистов такого профиля, задачи и принципы организации этого процесса.

Ключевые слова: туристическая деятельность; лица пожилого возраста, системный, личностный, междисциплинарный подходы; конфликтологическая культура.

Makovetska N.V. TRAINING OF FUTURE PROFESSIONALS IN THE TOURISM SECTOR TOURISM ORGANIZATIONS ELDERLY / Zaporizhzhya National University, Ukraine .

The article explains the importance of the problem of attracting tourism to the elderly , the need for training is determined able to organize these activities at a high level , highlights the conceptual approaches to the training of such a profile , objectives and principles of this process.

Key words: tourism activities; the elderly; systemic, personal, interdisciplinary approaches; troubleshooting culture.

Сьогодні для статевовікового складу населення України характерними є процеси старіння, свідченням чого є помітне зростання питомої ваги осіб старшого віку та скорочення частки молодіжного контингенту. Наша країна посідає 11 місце в світі за показником кількості населення віком 60 років і старше, що становить понад 20 % від його загальної чисельності. У сучасному українському соціумі можна стверджувати про маргінальність становища та несприятливу адаптацію осіб похилого віку. Ставлення до старості зумовлене віковими стереотипами, що засвоюються з дитинства. Ці стереотипи підтримуються культурною традицією, підсилюються засобами масової комунікації і соціальним оточенням. Поширена думка, що люди похилого віку інтелектуально деградуєть, не приносять користі суспільству, не живуть повноцінним життям, а доживають, суттєво впливає на поведінку осіб старшого віку, внаслідок чого знижується їх власна самооцінка.

Отже, в Україні зростає чисельність людей похилого віку. Обмеженість набору соціальних ролей і форм активності звужує рамки їхнього життя, у зв'язку з цим гостро постає проблема адаптації до нових соціальних умов та інтеграції в соціокультурне середовище.

Не викликає сумніву, що туристична діяльність, організована з урахуванням особливостей людей цього віку, сприяє більш ефективній їх соціальній адаптації. Проте, щоб цей процес мав позитивний характер, організатори геронтологічного туризму - туризму для людей похилого віку - повинні мати відповідну кваліфікацію.

Проблемі підготовки фахівців туристичної галузі присвячено дослідження А.В. Віндюка, В.О. Квартального, А.П. Коноха, В.К. Федорченка та ін.

Проте проблеми геронтології в туризмі, підготовки фахівців для цього напряму туристичної діяльності, залишаються не розв'язаними в повному обсязі.

Це і визначило **мету** нашої статті – висвітлення концептуальних підходів, пріоритетних завдань і принципів підготовки майбутніх фахівців у галузі туризму до організації та надання туристських послуг особам похилого віку.

Виклад основного матеріалу. Тенденції розвитку професійної туристської освіти зумовлені модернізацією професійно-кваліфікаційної структури туризму, що полягає в оновленні складу спеціальностей і кваліфікацій, забезпеченні неперервної системи професійної туристської освіти, а саме: допрофесійної підготовки (актуалізація професійного самовизначення, допрофесійне навчання, професійний відбір), різнорівневого професійного навчання у вищих навчальних закладах (освітньо-кваліфікаційні рівні: бакалавр, магістр, доктор філософії у спеціальній галузі туристської діяльності), післядипломної освіти (професійне підвищення кваліфікації, самоосвіта, професійне підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, перекваліфікація, оволодіння додатковими спеціалізаціями, професійна перепідготовка), а також впорядкуванні типології освітніх установ туристського спрямування, розширенні спектру освітніх програм туристського профілю на базі спеціалізацій та забезпеченні можливості вибору особою необхідної їй власної освітньої траєкторії [8, с 58-61].

Безперечно, розвиток туристської освіти зумовлений і соціальним замовленням. У зв'язку з цим слід відзначити актуальність проблеми підготовки фахівців у галузі соціального туризму взагалі і геронтологічного – зокрема.

Докладніше з'ясуємо концептуальні підходи до підготовки фахівців у галузі геронтологічного туризму.

Передусім, це – системний підхід.

Докладніше зупинимося на тлумаченні цього поняття, що є, на думку В. Л. Ортинського [4, с. 17], збірним, адже ним позначають методологічні напрями, запозичені з різних наук і об'єднані тенденцією вивчення своїх об'єктів як систем. В основі цього підходу – відмова від однобічних аналітичних, лінійно-причинних методів дослідження, а основний акцент зроблено на цілісності інтегрованих якостей об'єкта, їх походженні, тому увагу зосереджено на виявленні зв'язків і взаємин і в межах об'єктів, і з навколишнім середовищем. Системний підхід передбачає виокремлення системи, структури, елемента як на рівні системи загалом, так і кожної її підсистеми, з урахуванням такого кінцевого результату, якому підпорядковано функціонування системи.

Неабиякий внесок у розробку системного підходу зробили такі науковці, як О. Ю. Оболенський, В. В. Цветков та ін.

Так, В. В. Цветков визначив низку аспектів, що найбільш повно висвітлюють сутність системного підходу, а саме:

- структурний аспект;
- функціональний аспект;
- генетико-прогностичний аспект системного об'єкта [7, с. 14].

Більш диференційовано розглядає аспекти системного підходу О. Ю. Оболенський, який виокремлює:

- системно-цільовий аспект, що визначає цілі діяльності системи та її елементів;
- системно-функціональний аспект, що вказує на функції системи;

- системно-інтегрований аспект, що розкриває механізм збереження та розвитку системи;
- системно-структурний аспект, що розкриває внутрішню організацію системи;
- системно-комунікаційний аспект, що розкриває зв'язок системи з іншими системами;
- системно-управлінський аспект, що визначає зміст управлінських рішень;
- системно-елементний аспект, що розкриває відносно-елементарні компоненти системи;
- системно-історичний аспект, що розкриває етапи розвитку системи, її цінності, звичаї і перспективи [3, с. 87 - 94].

Отже, системний підхід виступив результатом розвитку теоретико-методологічного рівня психології, де людина стала інтегральною ланкою системи професійної діяльності, вивчення якої неможливе без виділення суб'єкта професійної діяльності – “людини-професіонала” як ланки, що організовує систему, спрямовує її на досягнення певного, заздалегідь заданого результату.

Наступний підхід, на якому зупинимося докладніше – особистісний, який, за К. К. Платоновим [6, с. 190 - 217], є синтезом напрямів педагогічної діяльності навколо її головної мети – особистості. Побудова особистісного підходу розглядалася науковцем як цілісний педагогічний процес у єдності своїх елементів, зі специфічними цілями, змістом, технологією. К. К. Платонов зазначав, що однією з головних ознак особистісного підходу є його пріоритетна мета – розвиток особистості в її автономності, самостійності, відповідальності, сталості духовного світу, де найголовнішими цінностями стають саморозвиток і самореалізація.

Думку К. К. Платонова поділяє О. М. Пехота, яка наполягає на тому, що особистісний підхід є важливим психолого-педагогічним принципом, методологічним інструментарієм, основу якого становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методико-психодіагностичних та психолого-технологічних засобів, які забезпечують більш глибоке цілісне розуміння, пізнання особистості і на цій основі – її гармонійний розвиток.

Отже, центральним положенням особистісного підходу є новий погляд на особистість, що включає такі основні позиції:

- будь-яка особистість є унікальним явищем, тому вона гідна поваги (навіть якщо не є зразковою);
- особистість, її професійна підготовка, є метою педагогічної системи;
- особистість є не об'єктом, а суб'єктом освітньої діяльності [5, с. 45].

З огляду на результати досліджень І. Д. Беха, Є. В. Бондаревської, А. В. Мудрика, В. В. Серікова, В. О. Сластьоніна, особистісний підхід у професійній підготовці розглядається нами як синтез напрямів педагогічної діяльності навколо її головної мети – особистості майбутнього фахівця, як пояснювальний принцип, що розкриває механізм особистісних новоутворень; принцип свободи особистості в освітньому процесі (вибір пріоритетів, освітніх шляхів, формування власного, особистісного досвіду; спирання на відповідні особистісні якості: основні потреби, спрямованість особистості, ціннісні орієнтації, життєві плани, настанови, домінуючі мотиви діяльності тощо).

Пріоритетною метою особистісного підходу сьогодні є формування особистості майбутнього фахівця в її автономності, самостійності, відповідальності, сталості

духовного світу, рефлексії; урахування провідних мотивів сучасної освіти, де неабиякого значення набуває формування професійної компетентності особистості; теоретичні пошуки визначення сутності, структури та функцій особистісно-діяльнісного підходу до професійної підготовки.

Підготовка майбутніх фахівців у галузі туризму передбачає і застосування міждисциплінарного підходу, основою якого є міжпредметні зв'язки. Безперечно, міждисциплінарний підхід створює нову основу для підготовки майбутніх фахівців галузі туризму. Це підтверджується тим, що міждисциплінарний підхід характеризується прагненням органічно об'єднувати різні галузі знань на основі посилення значущості деяких фундаментальних дисциплін. Здійснення цього інтеграційного процесу призводить до зникнення міждисциплінарних бар'єрів і посилення взаємозв'язку між галузями знань, що відбивається на вирішенні комплексних завдань у сфері туризму [2, с. 297].

Згідно з вищевикладеним, у сучасних умовах пріоритетними завданнями підготовки майбутніх фахівців у галузі геронтологічного туризму визначено:

- виховання і практична підготовка вільного, функціонально грамотного фахівця, здатного до творчої і продуктивної співпраці з людьми похилого віку;
- виховання інтересу і прагнення до оволодіння висотами професійної майстерності у процесі організації туристичної діяльності людей похилого віку, у розвитку вітчизняної індустрії туризму в цьому напрямі, а також, у безперервній самоосвіті щодо вищезазначеної галузі;
- вдосконалення навчально-виховного процесу професійної підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі геронтологічного туризму на основі використання сучасних освітніх та інформаційних технологій;
- формування ініціативності та активності студентів у процесі їх участі в організації туристичної діяльності людей похилого віку на основі партнерських відносин і продуктивної творчої діяльності.

Реалізація означених завдань ґрунтується на таких принципах:

1. Визнання права кожної людини на вільне життєве самовизначення, професійну кар'єру і самореалізацію, на свободу вибору на користь особи, суспільства і держави.
2. Утвердження цілісності туристської професійної освіти в єдності з вихованням, навчанням і особистісним розвитком.
3. Розвиток індивідуальних здібностей кожного студента під час навчально-виховного процесу, організованого освітнім закладом спільно з різними громадськими і державними організаціями та установами.
4. Творча співпраця студентів та професорсько-викладацького складу освітніх закладів туристського профілю.
5. Організація неперервної професійної туристської освіти на засадах договірних партнерських відносин з різними вітчизняними і зарубіжними туристськими фірмами.
6. Системна організація управління навчально-виховним процесом в освітніх закладах туристського профілю [8, с 106-109].

Висвітлення пріоритетних завдань і принципів дає змогу дійти висновку щодо особливостей підготовки фахівців у сфері геронтологічного туризму. Насамперед, майбутні фахівці мають усвідомити, що головною метою організації туристичної діяльності людей похилого віку є їхня адаптація до нових умов життя та повноцінна інтеграція в суспільство, а в умовах інформаційного суспільства – необмежений доступ

до отримання інформації у будь-якому вигляді та можливість вільної комунікації, що може бути забезпечене також і засобами туристичної діяльності. Залучення людей старшої вікової групи до туристичної діяльності дає їм можливість продовжити активну життєдіяльність у посттрудо́вий період. Туристична діяльність є одним із засобів адаптації, інтеграції та консолідації людей похилого віку.

Більш докладно з'ясуємо головні аспекти, врахування яких сприятиме ефективній організації туристичної діяльності людей похилого віку.

Отже, майбутній фахівець має враховувати, що туристична діяльність людей похилого віку - це:

- процес соціалізації, коли людина включається в роботу одного із соціальних інститутів;
- школа адаптації до стресових ситуацій та нових умов життя;
- пізнавальний процес, що сприяє активізації розумової діяльності та розвитку когнітивних здібностей осіб «третього віку»;
- комунікативний процес, що дозволяє людям похилого віку розширити коло свого спілкування;
- емоційний процес, що позитивно впливає на психофізичний стан особи;
- раціональний спосіб організації вільного часу.

Виходячи з цього, майбутній фахівець у галузі геронтологічного туризму має бути готовий до того, що, формуючи соціальний турпродукт, він, як туроператор, повинен орієнтуватися на якомога більшу кількість людей похилого віку. Принцип формування такого турпродукту практично не відрізняється від формування будь-якого іншого турпродукту. Його основу складають: вибір туристського центру, послуги з перевезення та трансферу, послуги з розміщення та харчування, екскурсійного обслуговування. Це ті умови, які туроператор повинен виконати обов'язково. У той же час, у процесі підготовки туру враховується ряд додаткових факторів, відповідно до побажань і рівня дієздатності людей. При організації турів для людей похилого віку до уваги беруться чинники, які стосуються їх субкультури, а саме, - сукупність стереотипів поведінки та ціннісних орієнтацій, форми і способи комунікації. Важливим є і рівень фізичного стану цих людей.

Отже, пріоритетною метою підготовки майбутніх фахівців, здатних організувати туристичну діяльність людей похилого віку, є формування в них розуміння того, що, незважаючи на широке коло можливих учасників руху розвитку геронтологічного туризму, відповідальність за формування соціально орієнтованого турпродукту лежить на туроператорі.

Не менш важливим аспектом підготовки фахівців цього профілю є формування у них конфліктологічної культури.

Пояснюється це такими головними причинами:

- по-перше, сучасні соціально-економічні умови підвищують конфліктність сучасного суспільства, конфлікти пронизують усі сфери життя людини, тому необхідно бути готовим гідно попереджати й долати їх у повсякденному житті;
- по-друге, працівники підприємств туристської індустрії в рамках виконання своїх функціональних обов'язків перебувають у процесі постійного опосередкованого або безпосереднього міжособистісного спілкування. При цьому, нерідко виникають нестандартні, інколи конфліктні, ситуації, які потребують миттєвого вирішення.

Отже, конфліктологічна культура є важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців підприємств туристської індустрії.

Ця комплексна якість людини забезпечує конструктивне розв'язання проблем, які виникають у процесі взаємодії особистостей. На думку науковців, конфліктологічна культура складається з багатьох компонентів, а саме:

- культури ціннісно-значеннєвої сфери особистості;
- культури мислення;
- культури почуттів;
- комунікативної культури;
- поведінкової культури [1, с. 7].

Безперечно, конфліктологічна культура є найвищим рівнем підготовленості до поведінки у конфліктних ситуаціях, що можуть виникнути в процесі організації туристичної діяльності людей похилого віку. Вона включає в себе не лише знання про конфлікти, стратегії їх попередження й подолання, уміння їх застосовувати відповідно до конфліктних ситуацій, але й передбачає формування в майбутніх фахівців певної ціннісно-значеннєвої сфери. Окрім цього, показником сформованості конфліктологічної культури є внутрішнє прийняття норм поведінки у конфлікті.

Отже, найважливішою специфічною особливістю педагогічного процесу в освітньому закладі туристського профілю має бути практичне освоєння прийомів професійної майстерності, зокрема, у галузі геронтологічного туризму, з широким використанням новітніх технічних засобів, сучасних освітніх та інформаційних технологій.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду розвитку геронтологічного туризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова С.А. Проблема формування конфліктологічної культури студентів туристських спеціальностей / С.А. Александрова // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. - 2012. - № 4 (239). - Ч.ІІ. - С.5-9.
2. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века : (В поисках практ.-ориентир. образоват. концепций) / Борис Семенович Гершунский. – М. : Совершенство, 1998. – 605 с.
3. Оболенський О. Ю. Державна служба України : [навч. посіб.]/ О. Ю. Оболенський. – К. : КНЕУ, 2003. – 344 с.
4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Володимир Львович Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / О. М. Пехота, В. Д. Будак, А. М. Старева, та ін. ; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2003. – 239 с.
6. Платонов К. К. Особистісний підхід як принцип психології / К. К. Платонов // Методологічні і теоретичні проблеми психології. – М., 1969. – С. 190–217.
7. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / [керів. кол. авт. В. В. Цветков]. – К. : Оріяни, 1998. – 363 с.
8. Сеселкин А. И. Диверсификация профессионального туристского образования: Монография / А. И. Сеселкин. - М. : Спорт, 2003. - 240 с.